

Magdalena Dąbrowska
Instytut Rusycystyki
Uniwersytet Warszawski

RECEPCJA BAJKOPISARSTWA IWANA KRYŁOWA W ŚWIECIE PRASY POLSKIEJ PIERWSZEJ POŁOWY XIX WIEKU

Key words: Polish periodical press, 19th century, Russian literature, fable, translation, Ivan Krylov

Korzystam przynajmniej z tego, iż mogę się bliżej obeznać z literaturą rosyjską, tak mało nam wszystkim znajomą. [...] Kryłow czyta dowcipną bajkę...

Michał Grabowski¹

1. Z polskich badań nad twórczością Kryłowa

Współczesne polskie badania nad spuścizną Iwana Kryłowa (1769–1844) skupiają się wokół trzech kwestii, odpowiadających głównym nurtom działalności pisarza: dramaturgii, prozy satyrycznej i bajkopisarstwa. Pierwszym zagadnieniem zajmował się Tadeusz Kołakowski, oświetlając poglądy Kryłowa na teatr i sztukę dramatyczną, jego tragedie, komedie i dramatyczne parodie w kontekście związków z tradycją oraz nowatorstwa, a także wybrane karty z dziejów zagranicznej recepcji sztuk pisarza². Do badaczy drugiego zagadnienia należał Ryszard Łużny, rozpatrujący je w powiązaniu z działalnością Kryłowa jako wydawcy czasopism satyrycznych³. Znaczenie Kryłowa w dziejach rosyjskiego i zachodnioeuropejskiego bajkopisarstwa, wymowa moralizatorska i społeczno-

¹ M. Grabowski, *Do J.B. Zaleskiego. 26 listopada (8 grudnia) 1825, Aleksandrówka*, w: M. Grabowski, *Listy literackie*, Kraków 1934, s. 20, 25.

² Zob. T. Kołakowski, *Dramaturgia Iwana Kryłowa*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1968.

³ Zob. *Rosyjskie czasopiśmiennictwo satyryczne XVIII w. (wybór źródeł)*, tłum. i oprac. R. Łużny, Wrocław – Kraków 1960; R. Łużny, *Z badań nad rosyjskim czasopiśmiennictwem satyrycznym okresu Oświecenia*, Warszawa – Kraków 1962.

-polityczna jego bajek oraz ich kształt językowo-stylistyczny to najczęściej podejmowane kwestie w studiach nad trzecim obszarem, reprezentowanych głównie przez Bohdana Galstera⁴. Poszczególne sfery działalności Kryłowa pozostają ze sobą zresztą w ścisłym związku. „Zdobycze warsztatu dramaturgicznego wykorzystał pisarz zwłaszcza w dziedzinie bajkopisarstwa [...]: bajka Kryłowa daleka jest od jakiegoś z góry przyjętego szablonu, pisarz konstruuje ją już to w formie monologu, już to w formie dramatycznej scenki...” – pisał Kołakowski⁵; rozważania o Kryłowowskich czasopismach satyrycznych Łużny nieprzypadkowo rozpoczął od stwierdzenia, że „bajkopisarska twórczość [...] Kryłowa należy w całości do literatury wieku XIX, niemniej jednak źródeł jej należy szukać we wcześniejszej, osiemnastowiecznej jego twórczości: przyszyły »rosyjski Lafontaine« ukształtował swą indywidualność pisarską zarówno w sensie chronologicznym, jak i ideowo-estetycznym w epoce Oświecenia”⁶.

W badaniach nad bajkopisarstwem Kryłowa wyraźnie wyodrębnia się ponadto nurt komparatystyczny i translatoryczny. Przedmiotem porównania stawały się zwykle bajki Iwana Kryłowa oraz Jeana de La Fontaine’a i Ignacego Krasickiego⁷, a także przekłady bajek Kryłowa pióra – jeśli uwzględnić tylko pierwszą połowę XIX wieku – Franciszka Salezego Dmochowskiego, Maurycyego Hryniewicza czy Florentyna Jałowieckiego⁸.

Porównanie bajkopisarstwa Kryłowa, La Fontaine’a i Krasickiego Zdzisław Libera oparł na czterech płaszczyznach: akcji i wizji świata przedstawionego, a także preferowanej przez poszczególnych twórców odmianie gatunkowej i ich roli w kulturze literackiej swoich czasów, płaszczyznach pozostających ze sobą zresztą w ścisłym związku: od analizy „miejsce wspólnych” w warstwie zdarzeniowej bajek trzech poetów przeszedł do rozważań o sposobie wyrażenia nauki moralnej, zaś rozważania na ten ostatni temat przywiodły go do określenia miejsca w ich dorobku bajki epigramatycznej i narracyjnej:

Jedna z popularniejszych bajek Ezopa – Fedrusa *Vulpes et corvus* pojawia się w utworach trzech poetów jako *Le corbeau et le renard*, *Kruk i lis*, *Ворона и лисица*. Chociaż temat bajki identyczny (satyra na pochlebstwo), sposób jego przedstawienia – inny. Różnica przejawia się w kształcie artystycznym. W każdej z bajek inaczej wygląda przemówienie lisa: u La Fontaine’a i Kryłowa obszerniejsze, u Krasickiego zwięźlejsze. Inaczej też prezentuje się sposób uwydatnienia morału: otwiera on bajkę Krasickiego i Kryłowa w przeciwieństwie do poety francuskiego⁹.

O ile La Fontaine i Kryłow są mistrzami w sztuce opowiadania, a bajki ich należą do małych arcydzieł w dziejach drobnych utworów narracyjnych, o tyle Krasicki, który uprawiał także typ bajki opowiadającej [...], to jednak szczyty artyzmu i wirtuozostwa osiągnął w formach małych, w bajce epigramatycznej¹⁰.

⁴ Zob. I. Kryłow, *Bajki*, tłum. S. Kaczkowski et al., wstęp B. Galster, Wrocław – Kraków 1961.

⁵ T. Kołakowski, op. cit., s. 152, 153.

⁶ R. Łużny, *Wstęp*, w: *Rosyjskie czasopiśmiennictwo satyryczne...*, s. CXIII.

⁷ Z. Libera, *La Fontaine, Krasicki, Kryłow – wielcy bajkopisarze europejscy*, Przegląd Humanistyczny 1977, nr 2, s. 15–20.

⁸ A. Legeżyńska, *Kryłow po polsku. Teoretyczne problemy tłumaczenia bajki*, Pamiętnik Literacki 1980, z. 1, s. 123–151.

⁹ Z. Libera, op. cit., s. 15.

¹⁰ Ibidem, s. 17.

Punkt wyjścia rozważań Anny Legeżyńskiej o „Kryłowie po polsku” stanowiło pytanie o przyczyny popularności jego pisarstwa, których dopatrzyła się ona w „sytuacji bajki jako gatunku” oraz „relacjach między przekładem a tradycją literatury rodzimej”: „przekładając bajki, tłumacze zdradzają charakterystyczne tendencje: albo traktują ją na zasadzie suplementu do tradycji polskiej, albo odczytują jako literaturę przede wszystkim dydaktyczną z mało istotnym znakiem obcości kulturowej”¹¹. Tłumaczenia bajek Kryłowa dzieli badaczka na trzy grupy: „prezentujące”, w których „dominantą translatorską jest obcość tłumaczonego tekstu”, „adoptujące”, mające za cel „włączenie [...] tekstu obcej kultury do systemu literatury rodzimej”, oraz „deformujące”, gdzie „uzurpujący sobie prawa autorskie” tłumacz transformuje pierwowzór¹². Za podstawę podziału posłużyły „stosunek przekładu do polskiej tradycji literackiej” i „typ odbiorcy wirtualnego” powstały wskutek określenia przez tłumacza wspomnianej dominanty¹³.

Przegląd literatury przedmiotu pozwala stwierdzić, że do najslabiej rozpoznanych „kryłowowskich” problemów należy recepcja jego bajek w polskich czasopismach XIX wieku. Jedynie w niewielkim stopniu oświetlił go zbiór *Zwierciadło prasy. Czasopisma polskie XIX wieku o literaturze rosyjskiej*¹⁴, w jeszcze mniejszym – poprzedzający go tom *Pisarze i krytycy. Z recepcji nowożytnej literatury rosyjskiej w Polsce*¹⁵, wydane z zamiarem „zgrupowania dużego zespołu wypowiedzi krytycznych i publicystycznych, dotyczących literatury rosyjskiej XIX wieku, a rozproszonych w [polskiej – M.D.] prasie literackiej i społeczno-kulturalnej”: jeśli tom *Pisarze i krytycy...* przedstawiał „»punkty szczytowe« literatury rosyjskiej poprzez ich odbicie w oczach czołowych krytyków literackich”, to zbiór *Zwierciadło prasy...* ukazywał życie literackie „tak, jak odbiło się ono w zwierciadle ówczesnej prasy”¹⁶. W pierwszym ze zbiorów wzmianki o Kryłowie pojawiają się zaledwie dwa razy i zawsze w przeglądach dziejów literatury rosyjskiej: chodzi o anonimowy *Krótki zarys historii literatury rosyjskiej* z „Przyjaciela Ludu, czyli Tygodnika Potrzebnych i Pożytecznych Wiadomości” z 1847 roku oraz o szkic (Jana Sawinicza) *Współcześni literaci rosyjscy (Niekrasow, Turgieniew, Tolstoj, Sol(t)ogub, Grigorowicz)* z „Księgi Świata” z 1858 roku. Wśród kilkunastu wzmianek o Kryłowie w drugim zbiorze można wyodrębnić trzy grupy: część z nich pojawia się w komentarzach historycznoliterackich do zamieszczonych w nim materiałów prasowych, inne w samych materiałach prasowych (w większości przytaczanych we fragmentach), jeszcze inne w bibliografiach *rossiców* w przywoływanych periodykach. Ze wszystkimi trzema mamy do czynienia w rozdziale dotyczącym już pierwszego przedstawianego czasopisma, lwowskich „Rozmaitości” z lat 1817–1848 oraz 1854–1859. Oba omówione tomy pokazują, że Kryłow nie był ani pierwszym, ani najważniejszym poetą rosyjskim,

¹¹ A. Legeżyńska, op. cit., s. 124.

¹² Ibidem, s. 133.

¹³ Ibidem.

¹⁴ B. Galster, J. Kamionka-Straszakowa, K. Sierocka (red.), *Zwierciadło prasy. Czasopisma polskie XIX wieku o literaturze rosyjskiej*, przy współudziale A. Piorunowej, Wrocław etc. 1978.

¹⁵ B. Galster, J. Kamionkowa, K. Sierocka (red.), *Pisarze i krytycy. Z recepcji nowożytnej literatury rosyjskiej w Polsce*, przy współudziale A. Piorunowej, Wrocław etc. 1975.

¹⁶ J. Kamionka-Straszakowa, *Od Redakcji*, w: B. Galster, J. Kamionka-Straszakowa, K. Sierocka (red.), *Zwierciadło prasy. Czasopisma polskie...*, s. 5–6.

którego spuścizna była w tej czy innej postaci prezentowana na łamach czasopism polskich XIX wieku. Więcej uwagi poświęcono w nich natomiast takim autorom, jak Wasilij Żukowski, Aleksander Puszkina, Michaił Lermontow czy (spośród twórców późniejszych) Nikołaj Niekrasow.

2. Prasa XIX wieku o bajkopisarstwie Kryłowa

W „Rozmaitościach” w 1826 roku ukazał się artykuł *Bajki Kryłowa*, opatrzony podtytułem „z Dziennika Petersburskiego”¹⁷. Jego powstanie wiąże się z pojawieniem się nowej rosyjskiej edycji bajek Kryłowa, wydanej, jak czytamy, w sposób staranny, z „wypracowanymi rycinami” i „portretem autora uderzającym podobieństwem”¹⁸. Nie jest to ani pierwsze, ani zapewne ostatnie wydanie bajek Kryłowa, poety o „europejskiej reputacji”, o którym nie sposób pisać inaczej niż w tonie „prostego, czystego hołdu, wolnego od wszelkiego roztrząsania”¹⁹. Główną część artykułu zajmuje porównanie twórczości Kryłowa i La Fontaine’a: poeta rosyjski traktowany jest nie jako naśladowca francuskiego poprzednika, lecz jako indywidualność artystyczna tej samej rangi. Inny- mi słowy, „nie zupełnie [La Fontaine – M.D.] powrócił na świat pod kształtem Pana Kryłowa”, ale „równi [...] co do talentu [...] stykają się ze sobą na Parnasie, równie swoją analogią jak przez różnicę”²⁰. Obaj w stopniu doskonałym opanowali tworzywo językowe i warsztat poetycki: wszystko, co wyszło spod ich pióra, ma w sobie „tę rzadką naturalność, [...] która częstokroć wprowadzając w błąd względem zadziwiającej doskonałości stylu, prawie mniemać każe, że dosyć jest otworzyć usta, aby opowiadać jak oni”²¹. Obaj nadają jednak bajkom inne zabarwienie emocjonalne: „wesołość Francuza ma cokolwiek przyjemnej swawoli dziecięcia, wesołość Rosjanina niekiedy podobna jest do gorzkiego śmiechu oburzenia”, inny wymiar ma też płynąca z nich nauka moralna: „nauki wywiedzione z bajek [La Fontaine’a – M.D.] obejmują wszystkie czasy i miejsca, gdy tymczasem moralność Kryłowa szczególniej stosuje się do ojczyznanego kraju”²². Pod artykułem został zamieszczony – jako próbka twórczości bajkopisarskiej – utwór o tym, jak „równy z równym przestaje”, *Osiół, cielę i koń*²³.

Pozostałe materiały „kryłowowskie” w prasie polskiej omawianego okresu można podzielić na trzy grupy: komentarze tłumaczy do publikowanych bajek²⁴, aktualności

¹⁷ [B.a.], *Bajki Kryłowa (z Dziennika Petersburskiego)*, *Rozmaitości* 1826, nr 27, s. 216–218.

¹⁸ *Ibidem*, s. 217.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, s. 218.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ A..., *Osiół, cielę i koń. (Bajka)*, *Rozmaitości* 1826, nr 27, s. 218.

²⁴ Na osobne rozpatrzenie zasługują oczywiście same tłumaczenia bajek. Mimo że ich analiza nie jest celem niniejszej pracy, należy wspomnieć o ich dziejach w kontekście ram czasowych prezentowanego materiału. Dopiero w połowie XIX wieku pojawiły się w przekładzie polskim pierwsze obszernie wydane bajki Kryłowa (wileńskie wydania Maurycyego Hryniewicza i Florentyna Jałowickiego). Pierwsza połowa XIX wieku to zatem okres „rozproszenia” wiadomości o Kryłowie i „próbek” jego pisarstwa po różnych wydawnictwach

z życia poety, wzmianki w przeglądach osiągnięć dawnej i nowej literatury rosyjskiej, przy czym podział ten pokrywa się z klasyfikacją materiałów prasowych o innych pisarzach rosyjskich, a także – w dużym stopniu – z klasyfikacją materiałów o pisarzach obcych (w tym polskich) w rosyjskiej prasie XVIII – pierwszej połowy XIX stulecia²⁵.

Z komentarzem tłumacza stykamy się w 1837 roku w „Tygodniku Petersburskim. Gazecie Urzędowej Królestwa Polskiego”, stanowiącym, jak pisze Maria Straszewska, „jedno z najpopularniejszych pism kolportowanych i czytanych w Królestwie”²⁶. Bajki *Satrapa* oraz *Mysz i szczur* zostały opatrzone przez tłumacza, Florentyna Jałowickiego, przedmową, całość natomiast otrzymała tytuł *Poezja. Próby bajek tłumaczonych*²⁷. Przedmowa bezpośrednio jednak nie dotyczy tłumaczonych utworów (stosowanych strategii translatorskich itp.) – Jałowicki wskazuje w niej na potrzebę oddania do rąk polskich odbiorców całościowego wydania bajek poety, gdyż „oprócz przekładu niektórych bajek w pismach F.S. Dmochowskiego i Bałamucie, żadnego całkowitego tłumaczenia nie posiadamy”²⁸. Jałowicki ma świadomość, że sam nie jest w stanie zmienić tego stanu rzeczy, ale swoimi przykładami chce przynajmniej dać „wyobrażenie o oryginale”²⁹. Kryłowa nazywa „znakomitym [...] poetą”, zaznaczając, że jest on nie tylko bajkopisarzem, ale i dramaturgiem, choć to właśnie bajkopisarstwo – pełne „prostoty, naturalności, dowcipu” – zapewniło mu europejską sławę³⁰. Uwagi o przedmowie Jałowickiego należy opatrzyć dwoma komentarzami. Po pierwsze, komentarze tłumaczy (a także wydawców i redaktorów) stanowiły w XVIII–XIX wieku zjawisko rozpowszechnione; co więcej, można mówić wręcz o modzie na przedmowy i przypisy, także jako składowych wydawnictw periodycznych³¹. Po drugie, jeśli spojrzeć na historię „Tygodnika Petersburskiego”, warte wydaje się przytoczenie słów Marii Straszewskiej: „organ ten [...] bardzo szybko zrezygnował z publikowania oryginalnej produkcji rosyjskiej”, „w dzieśnięciu rocznikach [...] o literaturze rosyjskiej właściwie głucho; fragmenty pamiętników z czasów wojny francuskiej Szyszkowa, przedruk romansu Puszkina *Dama pikowa*

periodycznych. Zob. m.in.: [B.a.], *Konik polny i mrówka. Bajka*, [tłum.] P.A., Rubon 1847, t. 8, s. 106–107; [B.a.], *Z tłumaczenia rosyjskich bajek Kryłowa przez A.P.*, Dziennik Literacki 1853, nr 42, s. 331–332; por. B. Galster, *Wstęp*, w: I. Kryłow, op. cit., s. CVII–CVIII.

²⁵ Jeśli więc w periodykach polskich ukazywały się notki o Kryłowie, to czasopisma rosyjskie stawały się miejscem zamieszczenia analogicznych pozycji o Ignacym Krasickim. Najważniejszą z nich stanowi artykuł zamieszczony w czasopiśmie Wasilija Anastasiewicza „Улей” w 1811. Zob. [Б.п.], *Игнатий Крассицкий, Улей* 1811, nr 2, s. 115; por. M. Dąbrowska, *Polscy poeci doby Oświecenia w czasopiśmie rosyjskich pierwszego piętnastolecia XIX wieku („Северный вестник” – „Улей” – „Вестник Европы”)*, w: A. Wołodźko-Butkiewicz, L. Łucwicz (red.), *Polska – Rosja: dialog kultur*, Warszawa 2012, s. 95–111.

²⁶ M. Straszewska, *Czasopisma literackie w Królestwie Polskim w latach 1832–1848*, cz. 2 (1840–1848), Wrocław 1959, s. 229.

²⁷ [B.a.], *Poezja. Próby bajek tłumaczonych*, Tygodnik Petersburski. Gazeta Urzędowa Królestwa Polskiego 1837, nr 17, s. 98.

²⁸ Ibidem. Por. M. Inglot, *Balamut Petersburski. 1830–1836. Zarys monografii czasopisma*, Wrocław 1962.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

³¹ Zob. m.in.: M. Stanisławski, *Przedmowy romantyków. Kreacje autorskie, idee programowe, gry z czytelnikiem*, Kraków 2007; E. Skibińska, *Przypisy tłumacza w osiemnastowiecznych polskich przekładach francuskich powieści*, w: E. Skibińska (red.), *Przypisy tłumacza*, Wrocław – Kraków 2009, s. 29–42.

z »Biblioteki dla czytelnika«, ustęp z *Obrazków Kaukazu* Marlinskiego, kilka poezji Benedyktowa, próbki bajek Kryłowa – to wszystko³².

Prasa polska skupiła się przede wszystkim na jednym wydarzeniu z życia Kryłowa, a mianowicie na obchodzonych przez niego w 1838 roku siedemdziesiątych urodzinach oraz pięćdziesięcioleciu pracy pisarskiej³³. Relację z tej „pamiętnej uroczystości”, której kulminacją było „ozdobienie p. Kryłowa orderem św. Stanisława 2 klasy”, czytelnicy znaleźli w „Rozmaitościach”³⁴. Wcześniej, o czym ten sam organ donosił w 1834 roku, „bajkopisarz [...] otrzymał od rządu rosyjskiego 3000 rubli asyg. rocznej płacy”³⁵.

Do pozycji przeglądowych, w których pojawiła się wzmianka o Kryłowie, należy artykuł *Literatura rosyjska*, opublikowany w dziale „O literaturze zagranicznej” w wydawanych przez Cypriana Godebskiego i Ksawerego Kosseckiego „Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych” w 1804 roku³⁶. Określenie „wzmianka” należy rozumieć tu dosłownie: cały opis spuścizny Kryłowa sprowadza się do stwierdzenia, że twórca „w lekkiej poezji wyborne wydał ułomki”³⁷. Omawiany artykuł ma wartość zatem jako źródło wiedzy nie tyle o samym Kryłowie, ile o jego usytuowaniu na scenie literackiej. Zastosowanie znajduje w nim bowiem podział pisarzy na pokolenia: Kryłow – podobnie jak Chieraskow, Dierżawin, Karamzin, Nikolew czy Dmitrijew – zostaje zaliczony do „poetów dzisiejszych”, stanowiących jednak także grupę zróżnicowaną pod względem wiekowym; Chieraskow obecny jest na scenie literackiej od ponad półwiecza, Kryłow znalazł się na niej w ostatnich latach. Na wybór materiału miał wpływ przyświecający autorowi artykułu zamiar, jak czytamy, „ukontentowania” czytelników – stąd szerokiego omówienia doczekała się *Podróż do południowej Rosji* Władimira Izmajłowa, nazwana tu *Podróżą przez Ruś południową w listach zawartą*, reprezentująca niezwykle poczytny w tym czasie typ literatury podróżniczej. Artykuł zawiera zarys dziejów piśmiennictwa rosyjskiego od czasów najdawniejszych do panowania Katarzyny II i Aleksandra I³⁸.

Podobna zasada – podział literatury rosyjskiej na okresy i wyodrębnienie pokoleń pisarzy – legła u podstaw *Krótkiego zarysu historii literatury rosyjskiej* zamieszczonego w wydawanym w Lesznie „Przyjacielu Ludu” w 1847 roku. W odróżnieniu jednak od wcześniejszej pozycji mowa jest w nim nie o całych dziejach literatury rosyjskiej, lecz o jej rozwoju w ostatnim stuleciu: od epoki „Łomonosowskiej”, przez specjal-

³² M. Straszewska, op. cit., cz. 1 (1832–1840), Wrocław 1953, s. 34, 163.

³³ Рог. И.А. Крылов, *Басни. Сатирические произведения. Воспоминания современников*, ред. С.А. Фомичева, Москва 1989, с. 431–432 (ze wspomnień N.M. Jeropkina).

³⁴ Т.Р., *Z Petersburga*, *Rozmaitości* 1838, nr 10, s. 79.

³⁵ [B.a.], [b.t.], *Rozmaitości* 1834, nr 36, s. 289.

³⁶ Zob. M. Dąbrowska, *Czasopisma jako źródło do dziejów polsko-rosyjskich związków literackich i kulturowych (wybrane przykłady z początku XIX wieku)*, *Acta Polono-Ruthenica* 2011, t. 16, s. 38–41.

³⁷ [B.a.], *Dalszy ciąg literatury rosyjskiej*, *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1804, t. 3, s. 37.

³⁸ Inny typ materiałów przeglądowych – opartych nie na epokach, lecz na personaliach – reprezentuje artykuł *Współcześni literaci rosyjscy*, zamieszczony w „Księdze Świata” w 1858 roku, w którym mowa jest o Niekrasowie, Turgieniewie, Lwie Tolstoju, Iwanie Panajewie, Władimirze Sołłogubie i Dymitrze Grigorowiczu. Wzmianka o Kryłowie pojawia się w notce o Turgieniewie: „zawód jego [Turgieniewa – M.D.] literacki tym szczególnie godny jest uwagi, że podobnie jak Kryłow długo nie mógł trafić na właściwą drogę; pisał drobne wiersze i długie poematy, tłumaczył z obcych języków” ([B.a.], *Współcześni literaci rosyjscy*, *Księga Świata* 1858, cz. 2, s. 180).

nie wyróżnioną „najistotniejszą epokę”, w której „ziarno [...] zasiane [przez – M.D.] Katarzynę II poczęło wydawać owoce”, do epoki „karamzinowskiej”, trwającej aż do czasów Puszkina³⁹. Kryłow potraktowany zostaje jako przedstawiciel ostatniej z epok, przy czym on sam „mógłby być reprezentantem całego periodu”, ale „rodzaj jego poezji [tj. bajkopisarstwo – M.D.] nie jest tej natury, aby przezeń stanąć można na czele epoki”: „musi więc Kryłow uchodzić za najcelniejszego karamzinowskiej epoki pracownika, który poezji rosyjskiej dał barwę narodową”⁴⁰. W artykule są odnotowane różne sfery działalności Kryłowa, ale za główną uznane zostaje właśnie bajkopisarstwo: „sława jego jako bajkopisarza zaćmiła sławę jako dramatyka; celując nad Chemnicerem i Dmitriewem, jak największą osiągnął w bajce doskonałość: jego bowiem bajki są skarboną rosyjskiego dowcipu, humoru i dialogu, *prostota* i *barwa narodowa* przede wszystkim je odznaczają”⁴¹. Artykuł oświetla zatem trzy kwestie: miejsce poety w bajkopisarstwie europejskim i rosyjskim oraz rolę bajki w systemie gatunkowym epoki.

3. Próba podsumowania

Popularność bajek Kryłowa ugruntowała się w Rosji w latach 1812–1813 i 1815–1825⁴². W tym samym czasie zaczęli zapoznawać się z nimi polscy czytelnicy, w czym główną rolę odegrały wydawnictwa periodyczne. Ich przegląd pozwala sformułować trzy wnioski, częściowo wykraczające zresztą poza kwestię polskiej recepcji jego bajek.

Po pierwsze, bajkopisarstwo Kryłowa otrzymuje w prasie polskiej jednoznacznie pozytywną ocenę jako klasyczne dziedzictwo europejskie w tym gatunku literackim, z widoczną jednak, jeśli przywołać określenie z ostatniego artykułu, „barwą narodową”.

Po drugie, obecność wśród materiałów „kryłowowskich” tłumaczeń prac krytyków rosyjskich i sprawozdań z uroczystości na cześć poety organizowanych przez państwo rosyjskie oznacza, że wyobrażenie o nim polskich czytelników było zbliżone do tego, które mieli odbiorcy rosyjscy. Przekładów z periodyków zagranicznych było wtedy w prasie polskiej dużo więcej. „Ma on charakter wyraźnie eklektyczny, [...] zasilany jest głównie przedrukami z pism warszawskich i wileńskich oraz tłumaczeniami...” – pisał Zbigniew Sudolski o lwowskich „Rozmaitościach” we wczesnej fazie ich istnienia⁴³.

Po trzecie, w większości przywołanych periodyków materiały „kryłowowskie” nie są jedynymi pozycjami poświęconymi literaturze rosyjskiej. Co więcej, wydawcy wielu z nich programowo nastawiali się na przedstawianie czytelnikom, jeśli posłużyć się

³⁹ [B.a.], *Krótki zarys historii literatury rosyjskiej*, Przyjaciół Ludu 1847, nr 48, s. 379–384; nr 49, s. 386–387; nr 50, s. 395–399; nr 51, s. 405–408; nr 52, s. 413–416 (cytat ze s. 399). Por. В.Г. Белинский, *Из второй статьи цикла „Сочинения Александра Пушкина”*, w: В.Г. Белинский о классиках русской литературы, ред. А.Н. Дубовиков, Москва – Ленинград 1950, s. 70–77.

⁴⁰ Ibidem, s. 415, 416.

⁴¹ Ibidem, s. 408.

⁴² И.З. Серман, *Крылов-баснописец*, в: *Иван Андреевич Крылов. Проблемы творчества*, ред. И.З. Серман, Ленинград 1975, s. 222.

⁴³ Z. Sudolski, *Czasopiśmiennictwo w Galicji i w Krakowie do Wiosny Ludów*, w: M. Janion, B. Zakrzewski, M. Dernałowicz (red.), *Literatura krajowa w okresie romantyzmu 1831–1836*, t. 1, Kraków 1975, s. 388.

słowami twórców „Dziennika Wileńskiego” z 1806 roku, „stanu aktualnego ogromnego rosyjskiego państwa”⁴⁴. Szczególnie charakterystyczny przykład stanowią z tego punktu widzenia znów „Rozmaitości”, stanowiące dodatek literacki do „Gazety Lwowskiej”. W ich programie zapisane było korzystanie nie tylko „z wartości wypracowanych przez Zachód”⁴⁵, ale także z szeroko pojmowanego dziedzictwa słowiańskiego. Do początku lat trzydziestych XIX stulecia, kiedy to – jak wyraziła się Barbara Więzik – „reakcją czasopisma na wieść o upadku powstania listopadowego było prawie zupełne przemilczanie przez dwa lata istnienia Rosji”⁴⁶, „Rozmaitości” zamieściły cały szereg materiałów o literaturze rosyjskiej, w szczególności o Puszkynie i Karamzinie, przy czym o tym ostatnim jako o historiografie, nie zaś pisarzu czy poecie. Wzrost liczby publikacji o Rosji przypadł na okres świetności pisma, obejmujący lata 1834–1840. Zgodnie z wyliczeniami Barbary Więzik, „w licznych artykułach i notatkach pojawiły się na łamach »Rozmaitości« nazwiska 98 pisarzy, przeważnie czołowych bądź bardzo popularnych w swoim okresie przedstawicieli literatury rosyjskiej; trudno jednak mówić o jednolitym i konsekwentnym programie czasopisma w tym zakresie czy o wyraźnie sprecyzowanym stosunku do literatury rosyjskiej”⁴⁷.

Warto przypomnieć, że „Rozmaitości” stały się również miejscem zamieszczenia zestawień statystycznych dotyczących „stanu teraźniejszego literatury rosyjskiej”:

Oto jest krótki rzut oka na teraźniejszy stan literatury rosyjskiej: żyjących pisarzy liczą 350, ze zmarłymi przed kilku laty 372. [...] W największej bibliotece rosyjskiej, złożonej z pierwopisów, którą jest owa Akademia Petersburskiej nauk i umiejętności, znaleziono w różnych latach do 3000 dzieł narodowych wytłoczonych. [...] Odtąd wzmogła się chęć pisania tak dalece, że już roku przyszłego wytłoczono 8000 dzieł w języku rosyjskim⁴⁸.

Na zakończenie warto dodać, że bajkopisarstwo Kryłowa przybliżyły czytelnikom polskim pierwszej połowy XIX wieku także pozycje książkowe. W 1823 roku wyszedł w przekładzie Samuela Bogumiła Lindego *Rys historyczny literatury rosyjskiej* Nikołaja Grecza, zawierający dwie notki o poecie. Pierwsza pojawia się w głównej części pracy (w rozdziale o „Wiek Aleksandra I”), druga w oznaczonym numerem VII a „Dodatku” do niej, którym był *Rzut oka na starożytną i nową literaturę w Rosji* Aleksandra Bestużewa:

Kryłow zajmuje pierwsze miejsce w liczbie bajkopisów rosyjskich. Oryginalność wynalazku, prostota i naturalność rozkładu, przymówki, a nawet przycinki w jego bajkach, styl prawdziwie ruskim, czysty, poprawny, niewymuszony, potrząsany wyrażeniami, które autor „podśluchał” u dowcipnego ruskiego ludu, stanowią ich zaletę. Sztuka jego jest wielka, lecz utajona pod

⁴⁴ [B. a.], [b. t.], *Dziennik Wileński* 1806, t. V, kwiecień, s. 1.

⁴⁵ K. Poklewska, *Życie literackie Galicji i Rzeczypospolitej Krakowskiej w latach 1830-1848*, w: *Literatura krajowa...*, s. 353.

⁴⁶ B. Więzik, „*Rozmaitości*” (lwowskie) 1817–1848, 1854–1859, w: *Zwierciadło prasy...*, s. 14.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 18.

⁴⁸ [B. a.], *Teraźniejszy stan literatury rosyjskiej*, *Rozmaitości* 1821, nr 129, s. 516.

lekką zasłoną naturalności. [...] Kryłow stał się sam wzorem dla zagranicznych, którzy chciwie tłumaczą jego bajki, żeby współziomków swoich zaznajomić z zabawą rozumu ruskiego⁴⁹.

Kryłow doprowadził ruską bajkę do oryginalnej klasycznej godności. Nie można nadać większej prostoty opowiadaniu, większej narodowości językowi i większej wagi obyczajowości, [...] naturalnością opisu podobnym jest do La Fontaine'a, lecz ma też szczególny swój charakter; każda jego bajka jest satyrą, tym silniejszą, że krótka, i prostym sposobem opowiedziana⁵⁰.

Wśród narodów „chciwie tłumaczących” bajki Kryłowa nie zabrakło Polaków.

Bibliografia

Materiały źródłowe

- [B.a.] (1826). *Bajki Kryłowa (z Dziennika Petersburskiego)*. *Rozmaitości* 27, s. 216–218.
- [B.a.] (1847). *Konik polny i mrówka. Bajka*. P.A. [tłum.]. Rubon 8, s. 106–107.
- [B.a.] (1804). *Dalszy ciąg literatury rosyjskiej*. Zabawy Przyjemne i Pożyteczne. T. 3, s. 37.
- [B.a.] (1858). *Współcześni literaci rosyjscy*. *Księga Świata*. Cz. 2, s. 179–181.
- [B.a.] (1847). *Krótki zarys historii literatury rosyjskiej*. *Przyjaciel Ludu* 48, s. 379–384; 49, s. 386–387; 50, s. 395–399; 51, s. 405–408; 52, s. 413–416.
- [B.a.] (1821). *Teraźniejszy stan literatury rosyjskiej*. *Rozmaitości* 129, s. 516.
- [B.a.] (1853). *Z tłumaczenia rosyjskich bajek Kryłowa przez A.P.* *Dziennik Literacki* 42, s. 331–332.
- [B.a.] (1837). *Poezja. Próby bajek tłumaczonych*. *Tygodnik Petersburski. Gazeta Urzędowa Królestwa Polskiego* 17, s. 98.
- A... (1826). *Osiół, cielę i koń. (Bajka)*. *Rozmaitości* 27, s. 218.
- Bestużew, A. (1823). *Rzut oka na starożytną i nową literaturę w Rosji*. W: *Dodatki do Mikołaja Grecza Rysu historii literatury rosyjskiej. Zebrane i tłumaczone przez S.B. Linde*. Warszawa, s. 479–512.
- [Griecz, M.] (1823). *Rys historyczny literatury rosyjskiej... przez Samuela Bogumila Linde...* Warszawa.
- Grabowski, M. (1934). *Do J.B. Zaleskiego. 26 listopada (8 grudnia) 1825, Aleksandrówka*. W: M. Grabowski, *Listy literackie*. Kraków, s. 19–25.
- T.P. (1838). *Z Petersburga*. *Rozmaitości* 10, s. 79.
- [Б.п.] (1811). *Игнатий Красицкий*. *Улей* 2, s. 115.
- Крылов, И.А. (1989). *Басни. Сатирические произведения. Воспоминания современников*. ред. С.А. Фомичева. Москва.

⁴⁹ [M. Griecz], *Rys historyczny literatury rosyjskiej... przez Samuela Bogumila Linde...*, Warszawa 1823, s. 327–328.

⁵⁰ A. Bestużew, *Rzut oka na starożytną i nową literaturę w Rosji*, w: *Dodatki do Mikołaja Grecza Rysu historii literatury rosyjskiej. Zebrane i tłumaczone przez S.B. Linde*, Warszawa 1823, s. 494.

Opracowania

- Dąbrowska, M. (2011). *Czasopisma jako źródło do dziejów polsko-rosyjskich związków literackich i kulturowych (wybrane przykłady z początku XIX wieku)*. Acta Polono-Ruthenica 16, s. 33–46.
- Dąbrowska, M. (2012). *Polscy poeci doby Oświecenia w czasopiśmie rosyjskich pierwszego piętnastolecia XIX wieku („Северный вестник” – „Улей” – „Вестник Европы”)*. W: A. Wołodźko-Butkiewicz, L. Łucewicz (red.). *Polska – Rosja: dialog kultur*. Warszawa, s. 95–111.
- Galster, B. (1961). *Wstęp*. W: I. Kryłow. *Bajki*. Tłum. S. Kaczkowski et al. Wrocław–Kraków, s. III–XLI.
- Galster, B., Kamionka-Straszakowa, J., Sierocka, K. (red.) (1978). *Zwierciadło prasy. Czasopisma polskie XIX wieku o literaturze rosyjskiej*. Wrocław etc.
- Galster, B., Kamionkova, J., Sierocka, K. (red.) (1975). *Pisarze i krytycy. Z recepcji nowożytnej literatury rosyjskiej w Polsce*. Wrocław etc.
- Inglot, M. (1962). *Balamut Petersburski. 1830–1836. Zarys monografii czasopisma*. Wrocław.
- Kamionka-Straszakowa, J. (1978). *Od Redakcji*. W: B. Galster, J. Kamionka-Straszakowa, K. Sierocka (red.). *Zwierciadło prasy. Czasopisma polskie XIX wieku o literaturze rosyjskiej*. Wrocław, s. 3–7.
- Kołąkowski, T. (1968). *Dramaturgia Iwana Kryłowa*. Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Kryłow, I. (1961). *Bajki*. Tłum. S. Kaczkowski et al. Wstęp B. Galster. Wrocław – Kraków.
- Legeżyńska, A. (1980). *Kryłow po polsku. Teoretyczne problemy tłumaczenia bajki*. Pamiętnik Literacki 1, s. 123–151.
- Libera, Z. (1977). *La Fontaine, Krasicki, Kryłow – wielcy bajkopisarze europejscy*. Przegląd Humanistyczny 2, s. 15–20.
- Łużny, R. (1962). *Z badań nad rosyjskim czasopiśmiennictwem satyrycznym okresu Oświecenia*. Warszawa – Kraków.
- Łużny, R. (oprac. i tłum.) (1960). *Rosyjskie czasopiśmiennictwo satyryczne XVIII w. (wybór źródeł)*. Wrocław – Kraków.
- Poklewska, K. (1975). *Życie literackie Galicji i Rzeczypospolitej Krakowskiej w latach 1830–1848*. W: M. Janion, B. Zakrzewski, M. Dernałowicz (red.). *Literatura krajowa w okresie romantyzmu 1831–1836*. T. 1. Kraków, s. 347–386.
- Skibińska, E. (2009). *Przypisy tłumacza w osiemnastowiecznych polskich przekładach francuskich powieści*. W: *Przypisy tłumacza*. Red. E. Skibińska. Wrocław – Kraków.
- Stanisz, M. (2007). *Przedmowy romantyków. Kreacje autorskie, idee programowe, gry z czytelnikiem*. Kraków.
- Straszewska, M. (1953). *Czasopisma literackie w Królestwie Polskim w latach 1832–1848*. Cz. 1 (1832–1840). Wrocław.
- Straszewska, M. (1959). *Czasopisma literackie w Królestwie Polskim w latach 1832–1848*. Cz. 2 (1840–1848). Wrocław.
- Sudolski, Z. (1975). *Czasopiśmiennictwo w Galicji i w Krakowie do Wiosny Ludów*. W: M. Janion, B. Zakrzewski, M. Dernałowicz (red.). *Literatura krajowa w okresie romantyzmu 1831–1836*. T. 1. Kraków 1975, s. 387–398.
- Więzik, B. (1978). *„Rozmaitości” (Iwowski) 1817–1848, 1854–1859*. W: B. Galster, J. Kamionka-Straszakowa, K. Sierocka (red.). *Zwierciadło prasy. Czasopisma polskie XIX wieku o literaturze rosyjskiej*. Wrocław, s. 13–18.
- Белинский, В.Г. (1950). *Из второй статьи цикла „Сочинения Александра Пушкина”*. W: А.Н. Дубовиков (ред.). *В.Г. Белинский о классиках русской литературы*. Москва – Ленинград, s. 78–87.
- Серман, И.З. (1975). *Крылов-баснописец*. В: И.З. Серман (ред.). *Иван Андреевич Крылов. Проблемы творчества*. Ленинград, s. 220–228.

Summary

The Reception of the Ivan Krylov's Fables in the Light of the Polish Periodical Press in the First Half of the 19th Century

Ivan Krylov (1769–1844) was a Russian fabulist, called “The Russian La Fontaine”, dramatist and journalist. The article contains an overview of the publications about him in the Polish newspapers and periodicals in the first half of the 19th century: the notes to the translation of the fables in “Tygodnik Petersburski” (1837), the biographical notes in the newspaper “Rozmaitości” (1834, 1838), the article *Russian Literature* in the periodical “Zabawy Przyjemne i Pożyteczne” (1804–1806), the article *The Krylov's Fables* in the “Rozmaitości” (1826). The first half of the 19th century was the period of a gradual development of the Polish-Russian relations in the area of the periodical press.